

Umění – cesta do duše
Výtvarná díla v NUDZ

Různé druhy umění a vědy o duši, mysli a mozku se hluboce prolínají, ať již konceptuálně, výzkumně, diagnosticky či léčebně. Některé duševní poruchy, jako jsou schizofrenie, úzkost či deprese, mají své zvláštní výtvarné projevy. Projekční psychologické testy využívají vizuální imaginace. Arteterapie (kreslení a malování), psychogymnastika (pohybová exprese) a muzikoterapie (poslech či provozování hudby) se využívají jak diagnosticky, tak zejména léčebně, a to nejenom jako nástroje relaxace či abreakce. Prostředí Národního ústavu duševního zdraví je díky mnoha významným českým umělcům ozvláštněno vynikajícími výtvarnými díly současnosti. Od září 2018 se zde navíc konají pravidelné komorní koncerty špičkových hudebníků světového renomé, jež se provozují ve foyeru ústavu, kde se setkávají nejen umělci a milovníci umění, vědci, významné osobnosti české medicíny a sponzoři, ale i pacienti, kteří jsou zvanými hosty. Projekt „Umění – cesta do duše“ je pro všechny účastníky bez rozdílu příležitostí k usebrání, meditaci, relaxaci, introjekci a v neposlední řadě k setkávání.

Jako další kamínek do pomyslné mozaiky, představující bytostné spojení medicíny, neurověd a uměleckého chápání světa, jsme připravili nový katalog. V něm chceme především vyjádřit vřelý dík a vzdát hold umělcům, kteří se rozhodli podpořit náš koncept svým dílem a ozvláštnit jím modernistickou architekturu budovy Národního ústavu duševního zdraví, kladoucí důraz na pohledový beton. Laskavě nám darovali či zapůjčili svá díla, mezi nimiž jsou kresby, malby, grafika, frotáže i sochy. Navíc chceme podat svědectví o současné povaze umění, které provází život této budovy. Kolem výtvarných děl, jež jsou v tomto katalogu dokumentována, denně procházejí desítky návštěvníků, pacientů, sester, lékařů, badatelů, výzkumníků, a zejména studentů, kteří se tak chtě nechtě ocitají v jejich silovém poli, jež je v našich očích významnou složkou toho, čím žijeme a o čem přemýšlíme. O tom ostatně svědčí i první reprezentativní kniha, kterou Národní ústav duševního zdraví na toto téma vydal¹ a která je vlastně předznamenáním projektu Umění – cesta do duše, jenž má úlohu umění při studiu lidské mysli nasvítit zase z jiné perspektivy a vytvořit tak protiváhu každodenní výzkumné, klinické a pedagogické práce.

Prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., FRCPsych.

¹ Horáček J, Kesner L, Höschl C, Španiel F (eds): *Mozek a jeho člověk, mysl a její nemoc*. 1. vyd., Galén, Praha 2016.

Stroje funkční interiéry soudobých chrámů vědy, v lecčems připomínající modernistickou galerijní „bílou krychli“, vyvolávají podvědomý ‘horor vacui’ a staví své uživatele před úkol zlidštit aseptickou čistotu těchto prostor. V případě novostavby Národního ústavu duševního zdraví mělo tomuto účelu posloužit několik desítek svépomocí vytvořených ‘obrazů mozku’ – vizualizací dat funkční magnetické rezonance a dalších zobrazovacích modalit užívaných výzkumníky Pražského psychiatrického centra, z něhož NUDZ počátkem roku 2015 vznikl. Již během instalování těchto obrazů do interiérů nového objektu se však zrodil záměr nahradit je postupně autentickými výtvarnými díly, která by nebyla jen „výzdobou“, ale vytvořila by skutečnou a viditelnou přítomnost umění v objektu, který pod jednou střešou koncentruje v širokém spektru léčbu i výzkum duševních poruch a zkoumání lidské mysli.

Oblasti aktivit NUDZ – mysl a mozek ve zdraví i nemoci – spojuje s vizuálním uměním hned několik styčných bodů. Tím prvním je dnes detailně probádaný fenomén výtvarné tvorby duševně nemocných a současně arteterapie jako stále platný doplněk remediace některých duševních poruch. Další polohu představuje v romantismu zrozený kult šíleného génia, představa o emocionální patologii jako zdroji umělecké kreativity, ztělesněná v raně moderní době postavami Vincenta van Gogha či Edvarda Muncha, pro něhož byl cílevědomě budovaný sebeobraz psychicky nenormálního jedince základem vešleště umělecké strategie. Soudobá věda přitom dokládá, že spojení psychopatologie s tvořivostí není jen záležitostí modernistické kulturní mytologie a zkoumá možné genetické a neurobiologické mechanismy tohoto vztahu. Konečně další styčná plocha je nejširší a týká se samotné vizuality mozku a mysli, v níž se propojuje svět uměleckých forem s plejádou vizuálních zobrazení, jejichž prostřednictvím neurologové, psychiatři, psychologové a neurovědci zachycovali různé podoby a aspekty duševního života a jeho biologických základů. Od svých počátků na přelomu 18. a 19. století byla psychiatrie a neurologie, stejně jako později komplex oborů dnes nazývaný neurovědy, výsostně vizuálními disciplínami. Fascinující vizuální kultura mysli a mozku se rozprostírá od středověkých diagramů funkce mysli a anatomických kreseb mozku Leonarda da Vinci, přes různé styly neuroanatomických a fyziologických ilustrací 19. století, ranou klinickou psychiatrickou fotografii, Charcotovu ‘ikonografii hysterie’ a Freudovy diagramy psychických mechanismů, po mikroskopické vizualizace struktury mozku a v posledních dekádách data z neurozobrazovacích metod jako EEG, fMRI a PET – abychom jmenovali jen několik výrazných příkladů.

V jádru konceptu NUDZ je velkorysé pojetí centra, které zkoumá, diagnostikuje a léčí mysl a mozek celým spektrem metod a přístupů, jimiž současná medicína a věda disponují: od úrovně molekulární a buněčné po sociální dimenzi. Ač to na první pohled nemusí být zřejmé, tato aktivita se odehrává prostřednictvím obrazů stejně jako slov. Klíčovou součástí činnosti řady výzkumných skupin v NUDZ je konstrukce zobrazení, v jehož průběhu vědecký tým transformuje procesy a poznatky do viditelné formy grafického záznamu. Různé druhy obrazů, grafů a vizualizací, jež pod jeho střešou vznikají, tedy nejsou pouhou ilustrací výsledků vědeckého bádání a prostředkem jeho prezentace odborné veřejnosti, ale plnohodnotným médiem, v němž se věda jako forma aktivity a sociální proces odehrává.

Diagnostické a vědecké obrazy mysli vznikají, aby naplnily poznávací funkci, mnohým z nich jsou ale vlastní i expresivní a estetické kvality. V poetických metaforách to před více než sto lety krásně vystihl slavný neuroanatom, zakladatel neuronální teorie Santiago Ramón y Cajal, jenž vlastní rukou vytvořil více než 12 000 (!) kreseb nervových buněk:

„Podobně jako entomolog, který se žene za pestrobarevnými motýly, i já jsem se nechal zlákat barevnou zahradou šedé hmoty obsahující buňky krásných a elegantních tvarů, záhadné motýly duše, z jejichž tlukotu křídel možná jednoho dne (kdo ví?) objasníme záhady duševního života. (...) Nervová tkáň je mimořádně půvabná i z estetického hlediska. Dokážeme v našich parcích najít stromy krásnější a košatější, než jsou Purkyňovy buňky v mozečku nebo cerebrální pyramida?“¹

¹ Santiago Ramón y Cajal, *Recuerdos de mi Vida*, sv. 2, *Historia de mi labor Científica*, Madrid 1917, s. 156.

Spletitá zákoutí lidské mysli však po staletí stejně zásadním způsobem odkrývají i zobrazení umělecká. Výtvarná díla vnímáme mimo jiné či především jako výraz, symptom či prostě „obraz“ emocí a vědomých či nevědomých kapacit lidské mysli a řada umělců svá díla cíleně vytvářela jako metafory hnutí lidské mysli.² Globální i česká scéna současného umění ke své škodě preferuje především glosování aktuálních témat a pojetí umění jako nástroje aktivismu a sociální kritiky. Pro řadu vynikajících umělců však i dnes zůstávají tvořivé i (sebe)destruktivní síly lidské mysli zásadní inspirací a nacházejí stále nové způsoby, jak je zachytit či reflektovat. I když zůžeme pohled jen na současné české umění, nalezneme řadu pozoruhodných osobností všech generací, v jejichž obrazech, objektech, fotografiích či videích lze legitimně spatřovat metafory a analogie krajin mozku a mysli prozkoumávaných vědci i terapeuty.

Zde je však na místě zdůraznit, že osidlování budovy NUDZ uměleckými díly není výsledkem nějakého plánovitého kurátorského záměru a cílevědomého výběru, pro něž v prostředí ústavu striktně orientovaném na výsledky terapie a výzkumu nejsou vyčleněny kapacity ani prostředky. Ponechali jsme mu do značné míry volný průběh. Na počátku jsme oslovili několik desítek českých umělkyní a umělců všech generací s prosbou o zapůjčení či darování uměleckého díla. K těm, kteří nám vyšli vstříc, se později přidali někteří další autoři a galeristé. Mezi takto shromážděnými díly vykristalizovaly dvě skupiny, které volně komunikují se dvěma póly vizuality výzkumu a kliniky v NUDZ. Tou první je figurace těla a tváře. Lidská mysl je ztělesněná (vtělená) a do určité míry viditelná ve výrazech, pohledu, gestech a tělesných postojích. Pro psychiatry a psychology na klinice, v ambulancích a stacionářích NUDZ je tato vizuální symptomatika mysli stále nezbytnou součástí diagnostického a terapeutického přístupu. Manifestace psychických jevů v postojích, gestech, výrazech a pohledech, stejně jako zkoumání procesů vnímání těchto základních biologických signálů ve zdraví i nemoci postupuje činnost hned několika výzkumných skupin v ústavu. Samostatnou kapitolu pak tvoří fotografie a videozáznamy emocionálních výrazů, pohledů a těl lidských bytostí či počítačem generovaných avatarů, používané jako stimuly v neurozobrazovacích experimentech.

S touto polohou rezonují figurální díla, zabydlující především přízemí budovy s velmi frekventovanou vstupní halou a foyer, ale i chodby a prostory v dalších částech ústavu. Na obraze *Bez příchuti* Tomáše Císařovského jsou odvrácený muž a žena s nepřítomným pohledem na pokraji pláče vsazeni do beztvaré karmínově zbarvené krajiny. Enigmatické plátno je součástí série, v níž přední český figuralista ztvárnil lidské bytosti v psychologicky a existenciálně nejasných situacích, které o povaze jejich vztahu a vnitřním rozpoložení vysílají ambivalentní signály. Divákovy kapacity pro čtení mysli a vcítění jsou mocně aktivovány tváří v tvář *Mutaci*, vrcholnému dílu rané série Ivany Štenclové, které předjímá její celoživotní zájem o citové vazby k blízkým bytostem a o tvář jako zrcadlo emočních vztahů. Motiv dětských panenek, s jejich tvářemi-maskami a mechanickými gesty, je prostředkem meditace nad intimními kontakty mezi lidmi, případně i náhradními bytostmi, jakými mohou být hračky. Obraz současně vyvolává neodbytné tušení přítomnosti stavů, jako jsou odcizení, duševní strnulost a prázdnota, ale také traumat, bolesti a úzkosti. Univerzální lidské vzpomínky jsou jedním z klíčových témat Daniela Pešty. Ve svém cyklu panelů *Genetické kódy* zatavil ruličky fotografií do desítek pryskyřicových cihliček podle grafických vzorců, které z dálky připomínají tvar lidského genomu. V případě *Věku nevinnosti* ve foyeru NUDZ jsou ve válečcích fixovány bezejmenné postavy a tváře dospívajících chlapců, zpřítomňující pro autora psychologicky fascinující rozhraní dětství a dospělosti. V přímém sousedství tohoto filozofujícího panelu návštěvník narazí na zasněženou horu Ivety Pilařové, na níž desítky lyžujících, bruslících a bobujících postaviček jásá: *Sláva, už je sníh!* Rozesmáté obličej figurek patří autorce a tato její stylizace do postav sportovců ve víru zimních radovánek skrývá hlubší dimenzi v konfrontaci s faktem, že sama autorka je kvůli své nemoci upoutána na invalidní vozík.

Druhý pól vizuality mozku a mysli představuje poloha abstraktní: snímky mikrostruktury mozkové tkáně, vizualizace neurálních sítí a obvodů či signálů mozkové činnosti, grafy, diagramy a modely, ale také ty dimenze mysli, které

jsou přístupné slovy spíše než obrazy. A patří sem jistě i nádherné abstraktní krajiny vizuálních halucinací indukované v mozcích probandů v rámci výzkumu působení psychedelik, který má v NUDZ silné postavení. S touto polohou souzní několik děl tří výjimečných českých abstraktních malířů střední generace. Jejich výrazový minimalismus je pro motivovaného diváka klíčem k smyslové epifanii i uvědomění si toho, jak obraz povstává ve vědomí diváka z obrazového média. Bezejmenné plátno Jaromíra Novotného vytvořené na průsvitné organze je součástí pozoruhodného cyklu *Zadní světlo*, zasvěceného zkoumání průsvitnosti obrazové plochy a vztahu světla a barvy a procesu vyjevování obrazu. K podobné subtilní meditaci propojující vizuální a taktilní vnímání vyzývají linie, rýhy, vrásnění, vrstvení a krakelury na plátnech Moniky Žákové a Daniela Vlčka, stejně jako reliéf Jiřího Kačera. Silným kontrapunktem k těmto dílům, zcela záměrně umístěným mimo prostory, kterými procházejí klienti NUDZ, je silná metafora psychické nauzey Jaroslava Róny, v níž muž „zvrací“ svůj vlastní mozek. A sérií krajinomaleb, jimž dominují dva obrazy z nedávného cyklu *Psaných krajin*, je zastoupen Miloš Šejn, který své celoživotní umělecké úsilí zasvětil mj. zachycování prchavých, ale výjimečných stavů vědomí, jež se utvářely v jeho nesčetných interakcích s krajinou.

Chodby a prostory budovy pod klecanským vodojemem skrývají i řadu dalších uměleckých děl, která společně vytvářejí prozatím neukončenou a proměnlivou přítomnost výtvarného umění v Národním ústavu duševního zdraví. Pro stovky pacientů, klientů, návštěvníků, studentů a zaměstnanců, kteří jím každoročně procházejí, skýtají příležitost k aspoň letmému odpoutání a zaujetí starostmi zatížené mysli, potenciálně ale i k hlubokému prožitku. Vypovídají o tom i následující krátké reflexe několika kolegyní a kolegů – pracovníků NUDZ – nad díly, s nimiž se denně setkávají.

Ladislav Kesner

² K spojitým cestám uměleckého a vědeckého zobrazování mysli a mozku viz Ladislav Kesner a Colleen Schmitz, eds., *Obrazy mysli/Mysl v obrazech*, kat. výst. Brno 2011.

Umělci

Hynek Alt & Aleksandra Vajd 96–97

Tomáš Císařovský 25–29

Jiří Kačer 88–95

Milan Knížák 49

Vratislav Kraus / David Kolář 45–47

Jaromír Novotný 87

Daniel Pešta 16–23

Iveta Pilařová 13–15

Michael Rittstein 32–37

Jaroslav Róna 43

Vladimír Suchánek 38–41

Miloš Šejn 54–71

Ivana Štenclová 31

Jitka Štenclová 51–53

Daniel Vlček 73–79

Monika Žáková 81–85

Veselí, blankyt, pohyby a radost... lesklé kombinézy působí dojem energie, flexibility... taková bychom někteří chtěli být, bez únavy, stále v pohybu, plni dojmů.

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Iveta Pilařová, Hora, skulpturální objekt, 2002, epoxidová pryskyřice, 280 × 250 cm, zapůjčila Nadace DrAK Dr. Altenburg Kohl

Ti, kdo znají dílo Daniela Pešty, vědí, že je to velice všestranný, multimediální vizuální umělec s širokým rozkročením napříč technikami, od grafiky až po trojrozměrné expozice a videoinstalace. Jedním z děl, která velkoryse věnoval NUDZ, je Genetický kód 3 ve foyeru budovy. To dílo působí svým způsobem jako hologram, podobně jako skutečná genetická informace. Zdátky vidíme jakýsi fenotyp, obdélník s čárkovanou strukturou, připomínající fingerpriny laboratorních technik mapujících genetické polymorfismy. Při bližším ohledání se nám pak vyjeví svět o řád blíž v podobě rolíčků svislých barevných fotografií chlapců bezstarostně se koupajících ve vodě. Jako celek dílo působí neotřele a zajímavě, ale především tajemně jako poselství života, jež ve vítku nikdy nemá osud zakódovaný v podobě příběhu toho, co nás čeká. To až před zánikem víme, čeho jsme se dočkali. Při zrození máme možnosti ještě otevřené. V Peštově díle je v podobě chlapeckých fotografií zabudován náznak naděje i ohrožení. Záleží na tom, jak se svým osudem naložíme a jak náš osud naloží s námi. Ve chvíli, kdy naše oko spočívá na nic netušících chlapcích ve vodě, se to ještě neví.

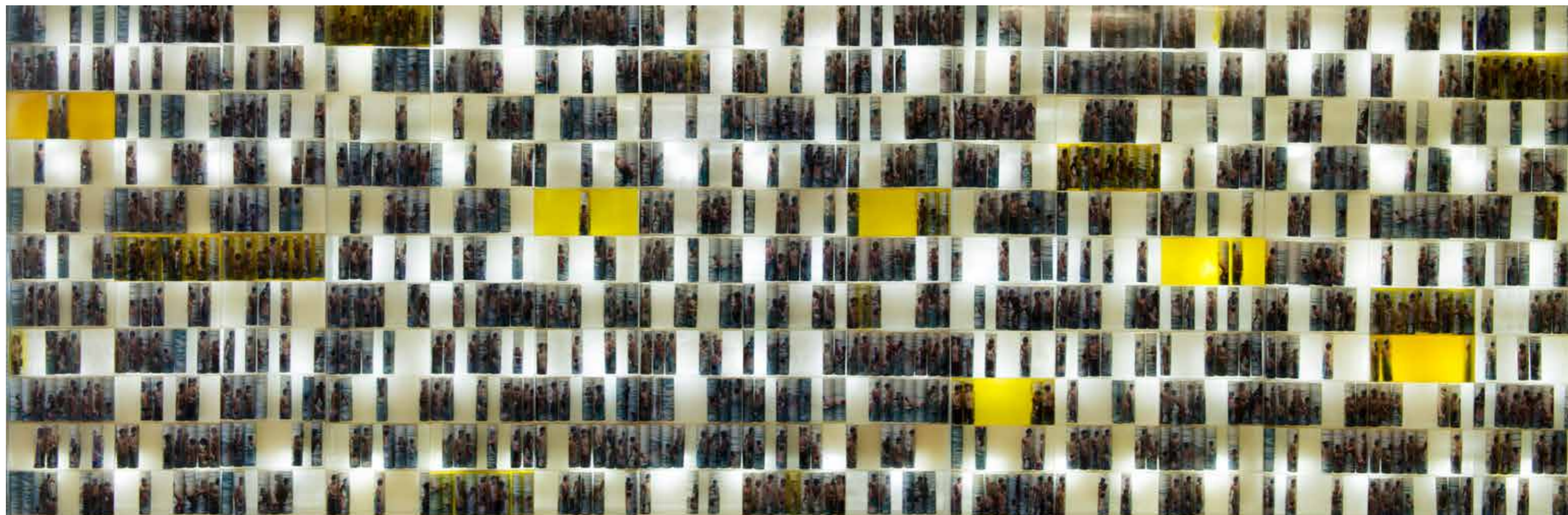
Cyril Höschl, psychiatr

Dílo Genetický kód 3 Daniela Pešty ve mně vzbuzuje smutek. Řeku smutku. Ten pocit je natolik intenzivní, že se mu snažím pohledem záměrně vyhnout, pokud se nemohu zdržet a několik minut u něho nerušeně setrvat. Vidím v něm řeku – to jediné správné místo, kde si lze opravdu užít horký prázdninový den. Hoši na fotografiích, zachycení v uvolněných postojích, mají na sobě jen plavky. Žádné ochranné prostředky proti slunci, hmyzu, nečistotám ve vodě, o které by se mohli zranit, na nich přímo nevidíte. Podobně jako telefony v jejich rukou nebo znuděně nepřítomný výraz ve tvářích. Z filmu se místy ztrácí barevnost a ostrost postav, stejně jako ze života přeživších. Kladu si otázku, zda všechno to, čím jsme se obklopili, za ztrátu té řeky opravdu stojí, a odpověď mne drtí. Genetický kód 3 je můj ztracený „Svět včerejška“!

Jiří Kožený, vědecký pracovník

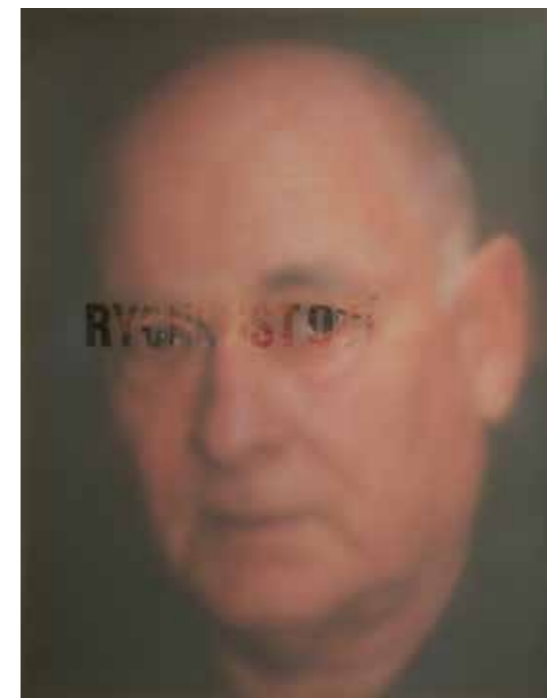
Působivé zdálky i zblízka, zdálky černě, zblízka voda a kluci, s odstupem tmavé plošky, vzdálené i blízké imponující, i když jinak.

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Z posledních přírůstků mě nejvíc oslovil cyklus Crème de la Crème, darovaný panem Peštou. Nedokážu přesně určit, který ze 4 obrazů konkrétně na mě působí nejsilněji, asi „Květy očí“ (Jitka Válková). Ale i další – „Rychlost očí“ (Teodor Pištěk), „Ozvěna očí“ (Bedřich Dlouhý) – se mi velmi líbí. A „Zrcadla očí“ (Hugo Demartini), tak těch se trochu bojím. Ten nápad, tajemné a znepokojivé oči vystupující z matného skla. Neobyčejně působivé. Často volím cestu právě kolem těchto děl a koukáme si do očí.

Hana Jarošová, asistentka ředitele

KVĚTYOČÍ

Sourozenci, jeden bez rukou

Tohle je těžký obraz. Procházím a zacláním si oči. „Co tam vidíš?“ vyskočí bezděky a v té chvíli je zapotřebí plesknout se přes ústa. „Co tam vidíš?“ přibouchne vždycky bezpečně vrátka.

„Co tam cítíš?“ Hmm, to už je lepší.

Je tam silný a naléhavý pocit, jako když dáš dvě zrcadla proti sobě a ona nekonečně odrážejí jeden obraz. Ale nejde se k němu dostat, když chceš nahlédnout, co tam je, strčíš mezi ně hlavu. A vždycky jsi to ty. Vždycky jsi to ty...

Můj kamarád napsal knihu, kterou teď s chutí čtu. Zase mě přinutil přemýšlet, to on umí. Píše, jak je náš vnitřní svět neprozkoumatelný, protože nikdy nepotřeboval naturální jazyk, hierarchický, kontextuální, do kterého se nám podařilo zakódovat vnější realitu, abychom jí porozuměli. Instrumentální jazyk, překládám si pro sebe.

Tohle vnitřní svět nikdy nevyžadoval, nebyla nutnost zmocnit se ho právě takhle. Jsme s ním stále, je uvnitř nás. Jak jen to říci... Instrumentální jazyk je jako potřeba občas si vyprat prádlo. Vnitřní jazyk je jiný, nepotřebuješ si vyprat žaludek nebo slezinu.

A tak se tam v přítmi převalují obsahy, na které nesáhneš pařátkem konceptualizace. Spárem instrumentálního jazyka.

„Co tam cítíš?“ je pak svícením zoufale slabou baterkou do obrovsky, nekonečně zaklenutých prostor.

Ale trochu to umí poezie. Třeba. Dělá to takhle: vezme pojmy instrumentálního jazyka a nasype je do divných kontextů, čert vem syntax. Slova se tam uvnitř toho všeho začnou zvláštěně chvět, rezonovat. V jednu chvíli se rozestoupí a umožní na krátkou chvíli propojit s „Co tam cítíš?“.

Dobré je v tom haiku. Moc dobré. Je jako recept na koláč, jenom je tam zapotřebí dát ta správná slova jako ingredience. Vždycky to nějak vyjde.

Takže co tady? Pfff... Třeba...

Pokrevní bolest je blízkost měřená na parseky

Blízkost ve vzdálenosti

Nikdy nenajdeš ruce, kterými dokážeš obejmout

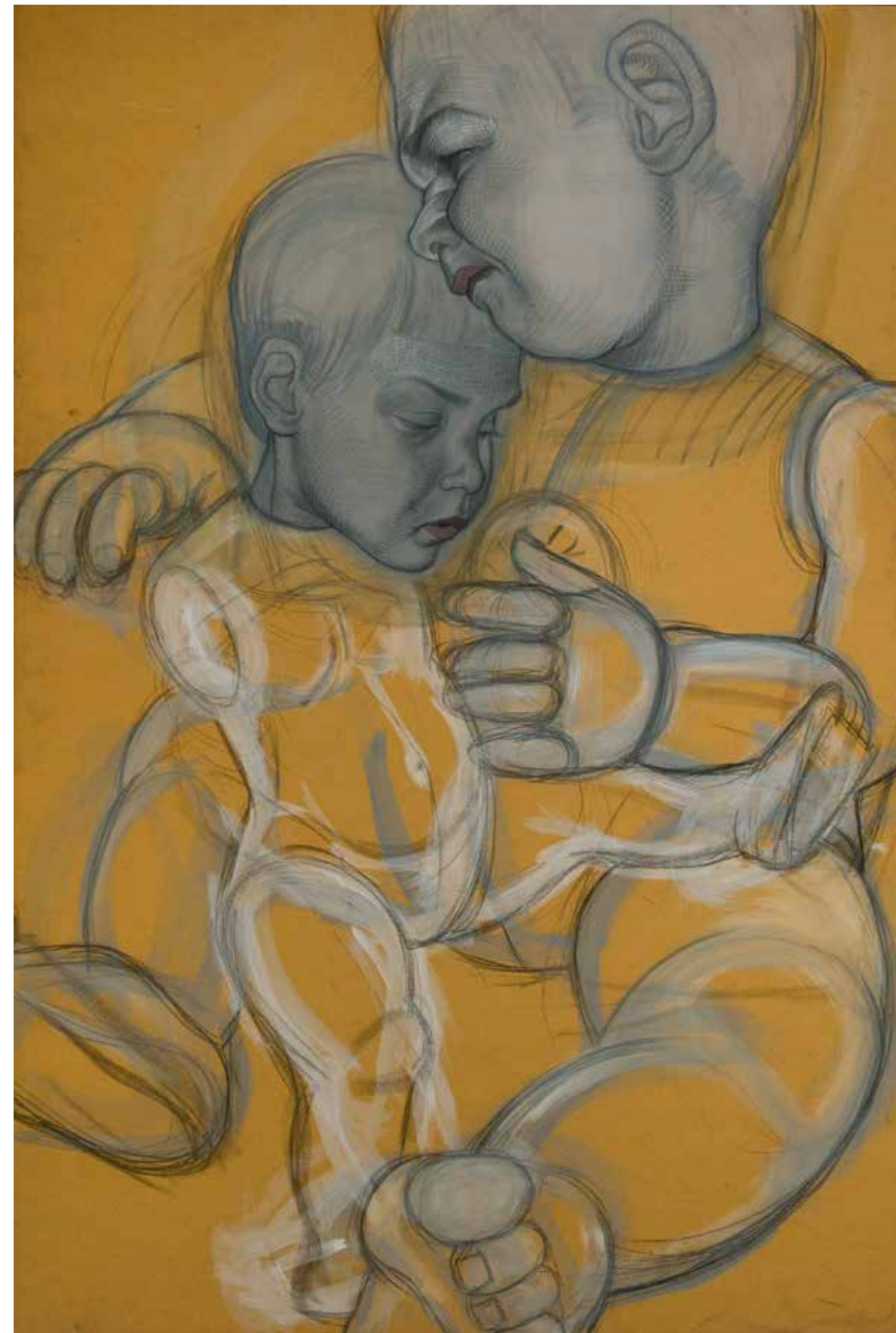
Filip Španiel, psychiatr, vědecký pracovník

Dítě se stará o dítě a to nestačí, výsledkem je neukončenost znázorněná pahýly torza dítěte...

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Obraz „rozbitých dětí“ se mi podařilo téměř vytěsnit. Musela jsem se jít tuhle podívat, jestli je stále na svém místě, měla jsem totiž pocit, že tam již není a že ho NUDZ zřejmě musel vrátit. Překvapilo mě, že tomu tak není a že se obraz stále brutálně žlutí na celé kolo, a že i přes tuto jeho vizuálně-salientní „mohutnost“ na dlouho unikl mé pozornosti. Dívám se na něj tedy soustředěně po delší době a dochází mi, proč jsem se ho rozhodla neregistrovat: obraz totiž doslova bolí. Znepokojení – teď stejně jako tehdy – proudí žilami a zdá se, že se v podobě mravenčení hromadí vzadu za krkem a v ramenou. Radši nechci vědět, co by mohla rozlámaná batolata znamenat. Sešroubovaná tělíčka naznačují, že by mohlo jít o pouhé figuríny, ale takovou návnadu nespolknu – tvářičky dětí s realisticky zpodobněnými emočními expresemi jsou až příliš opravdové. Ale co to jejich provedení en grisaille, za kterým jasně cítím chlad neživého kamene? Moment, takže to třeba vážně nejsou skutečné děti, ale panenky s porcelánovými hlavičkami! Mé nadějně tápání po jakékoli úlevě – jsou to jen hračky! – utne pocit, že se prostor v mém těle, kterým prochází můj dech, zužuje – úzkost? Filmoví tvůrci moc dobře vědí, že obyčejná dětská panenka, osamoceně umístěná v prostoru (a nejlépe pak polámaná), divákovi dozajista přivodí tíseň a silné znepokojení. Proč ale? V tomto triviálním symbolu dětství, který zůstal nyní opuštěný a zmrzačený, máme naštosovány zneklidňující otázky a nejisté disonantní pocity: co se stalo s dětským majitelem hračky? Za pocitem z bezprizornosti a deformace stojí možná povědomí, že to jsou důsledky nezvratitelné entropie, že je předmět postupně působením času pohlcen do zapomenutí a ne-existence. Když se na takový předmět namíří kamera, zapomenuté se stane hlavní postavou představení pro naše vnímání, které tak dostává neskutečnou dardu: to, co je odloženo a má být zaváto pískem zapomnění, přece nemá být viděno! Nechci to vidět! Nastupuje děs ze ztráty významu – panenky v prázdném prostoru byly dříve dozajista „řádně“ zasazeny v síti vztahů, řádu, plnily svou roli, byly předmětem hlubokých citů svých majitelů, dostávaly hlas a schopnost pohybu, s láskou se o ně pečovalo – prostě na nich záleželo. Teď už ne, vypadly ze sítě světa. Palčivě na mě dopadá uvědomění, že pro nikoho už neexistují. Existují tedy vůbec? Minimálně přestávají být. A co když i já jednou... nebudu pro nikoho existovat? Jistěže... potom určitě – až nebudu. Polámané opuštěné hračky spolehlivě fungují jako předzvěst něčeho nepředstavitelně děsivého, co přijde, jsou útrpnými svědky neúprosného ztráčení, jako rozvrzané entropické vehikulum, které je celé zrezivělé, rozpadá se, bolestivě skřípe a bolí i na pohled. Ale ne! Chtěla jsem si přeci tou interpretací, že jsou to „jen“ panenky, pomoci, a mezitím se to takhle zvrtilo. Pryč, pryč z takové asociální pasti. Zkousím tedy verzi, že to jsou skutečné děti. Bolestný úšklebek jednoho, bezvládný výraz druhého. Bezbranný objímá ještě bezbrannějšího, který nemá ani ruce. Nikdo se o ně nepostará, jsou tu pohozeni v prázdném prostoru a zapomenuti stejně jako ty polámané panenky. Pro nikoho neexistují, snad ještě jeden pro druhého. Alespoň většímu z dětí na bratříčkovi jistě záleží... oplakává ho? Ne, dost! Končím, to stačí. Pánbůh zaplať za skvělou adaptivní schopnost pozitivního biasu a selektivní pozornosti. Kdo to ale říkal, že úzkost z konečnosti sice ukazuje „nic“, ale zároveň zjevuje samo bytí? Možná je přeci jen dobře se občas podívat.

Dominika Grygarová, vědecká pracovnice

Ivana Štenclová, Mutace, 2003, olej na plátně, 186 × 129 cm, zapůjčila Ivana Štenclová

Psychedelický výjev světa, do kterého nevidíme, pod vodou se skrývá ještě, razící si cestu neznámo kam a mající na nás vliv způsobem, který nejsme schopni postihnout, a přeci nás ovlivňuje, tak daleko i tak blízko...

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Michael Rittstein, Medvěd, 2008, olej na plátně, kombinovaná technika, 150 × 180 cm, zapůjčila Nadace DrAK, Dr. Altenburg Kohl

Dílem, které denně mímám na chodbě a osobně mě zcela okouzlo, je obraz Michaela Rittsteina z roku 2005. Vyvolává ve mně přitom velmi smíšené pocity, provokuje mou fantazii. Dýchá z něj dynamika a aktivní styl života, ale také spěch a hektičnost dnešní doby. Na jednu stranu tak na mě obraz promlouvá mírným a konejšivým tónem, říká „zpomal a nesnaž se zvládnout více, než můžeš“, na druhou mě vyzývá k akci.

Petr Nevole, správce budovy

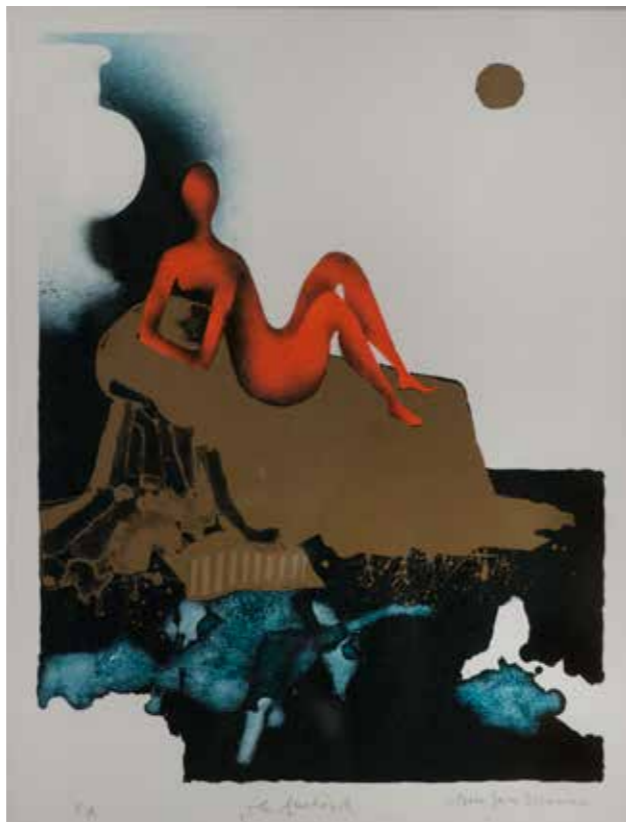

Michael Rittstein, Adrenaliní, 2005, olej na plátně, 140 × 160 cm, zapůjčila Nadace DrAK Dr. Altenburg Kohl

LABORATOŘE

Vladimír Suchánek, 6 barevných litografií z cyklu Pocty mým současníkům:
 Pocta Vladimíru Komárkovi, Pocta Nadě Plíškové, Pocta Jaroslavu Vožňákovi,
 Pocta Janu Zrzavému, Pocta Jiřímu Kolářovi, Pocta Josefu Šimovi, 2011–2012,
 litografie, 30 × 23 cm, papír 41 × 31 cm, dar autora

Když jsem byla požádána o krátkou reflexi nad jedním z uměleckých děl v NUDZ, ke kterému mám vztah, hned mi hlavou probleskla soška kojence s vyhřezlým mozkiem od Jaroslava Róny. Současně mě vůbec nenapadlo, že právě o ní bych mohla psát. V duchu jsem procházela rozsáhlé chodby NUDZ, na kterých jsem si postupně vybavovala mnoho inspirativních obrazů a objektů. Přesto se ale moje mysl neustále vracela k oné sošce pana Róny, až jsem nakonec podlehla a připustila, že k ní mám blízky, ač rozporuplný vztah. Soška stojí poblíž mé pracovny a potkáváme se několikrát denně. Jmenuje se Nauzea. Jsem několikanásobnou matkou, soška dítěte (nebo přesněji řečeno soška nápadně dítě připomínající) s otevřenou lebkou a vytékajícím mozkiem ve mně nutně vyvolává silné pocity. Pocity nelibosti, úzkosti i soucitu. A zvědavost. O to víc i proto, že můj dvou- až tříletý syn se cestou z dětské skupiny u sošky pravidelně zastavoval se slovy „nospinká“ a žádal mě o potvrzení, že postavička skutečně nespí. Panu Rónovi se tedy skutečně podařilo ztvárnit dílo, které hluboce oslovuje beze slov.

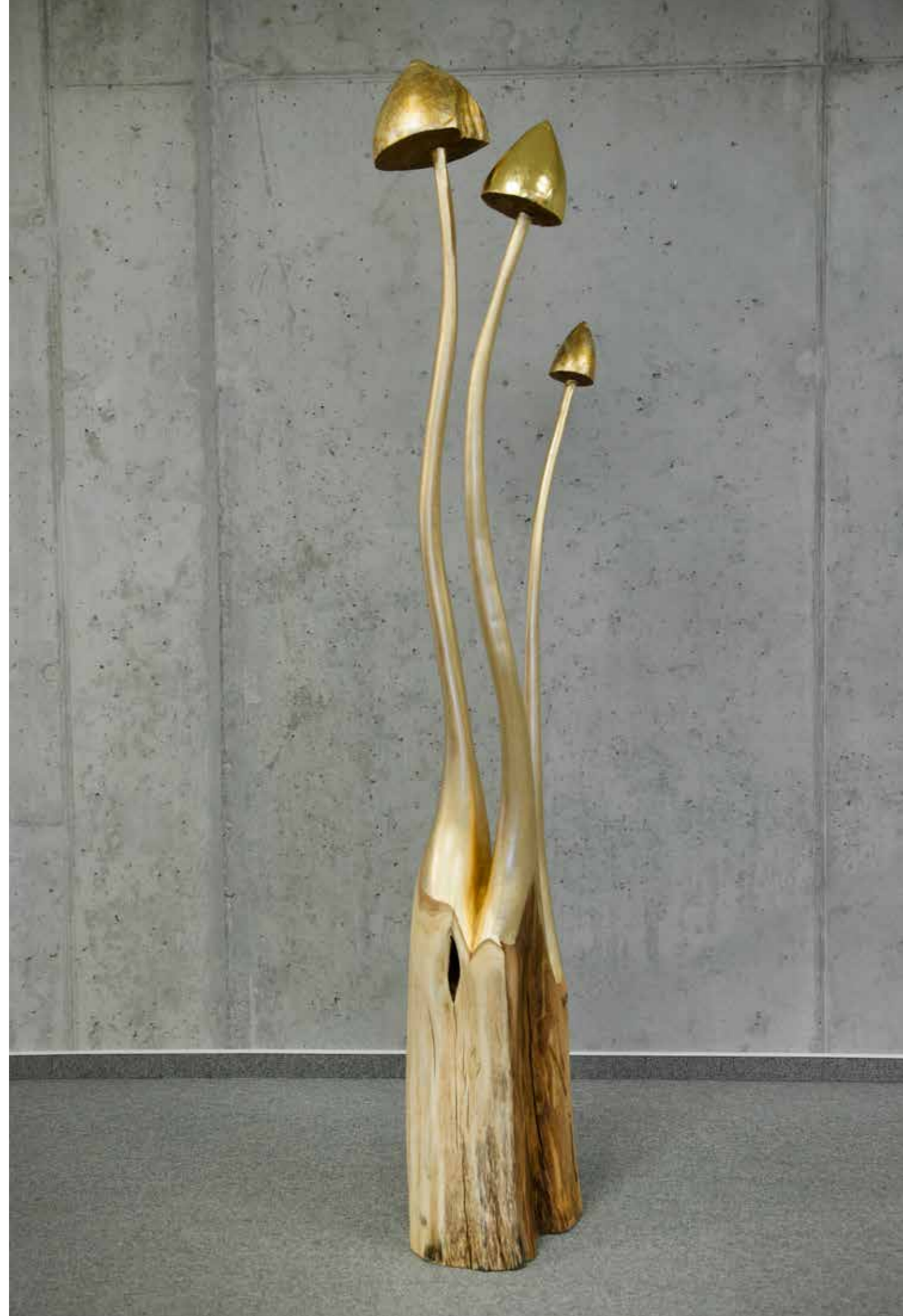
Žaneta Kopřivová, vědecká pracovnice

Jako kdybychom s jiným tělesným stavem ztráceli mysl, která nás drží vzpřímené, a přiblížili se tak čtyřnožci.

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Vratislav Kraus, Zlatá střední cesta, 2020, akátové dřevo, plátkový metal, šelak (zlacení: David Kolář),
180 × 40 × 33 cm, v majetku Martina Brunovského

*Groteskně nehodící se k sobě jak barvy
od kulís kolotočů, které lákají, přitahují
i odpuzují, naivní i promyšlené.*

Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

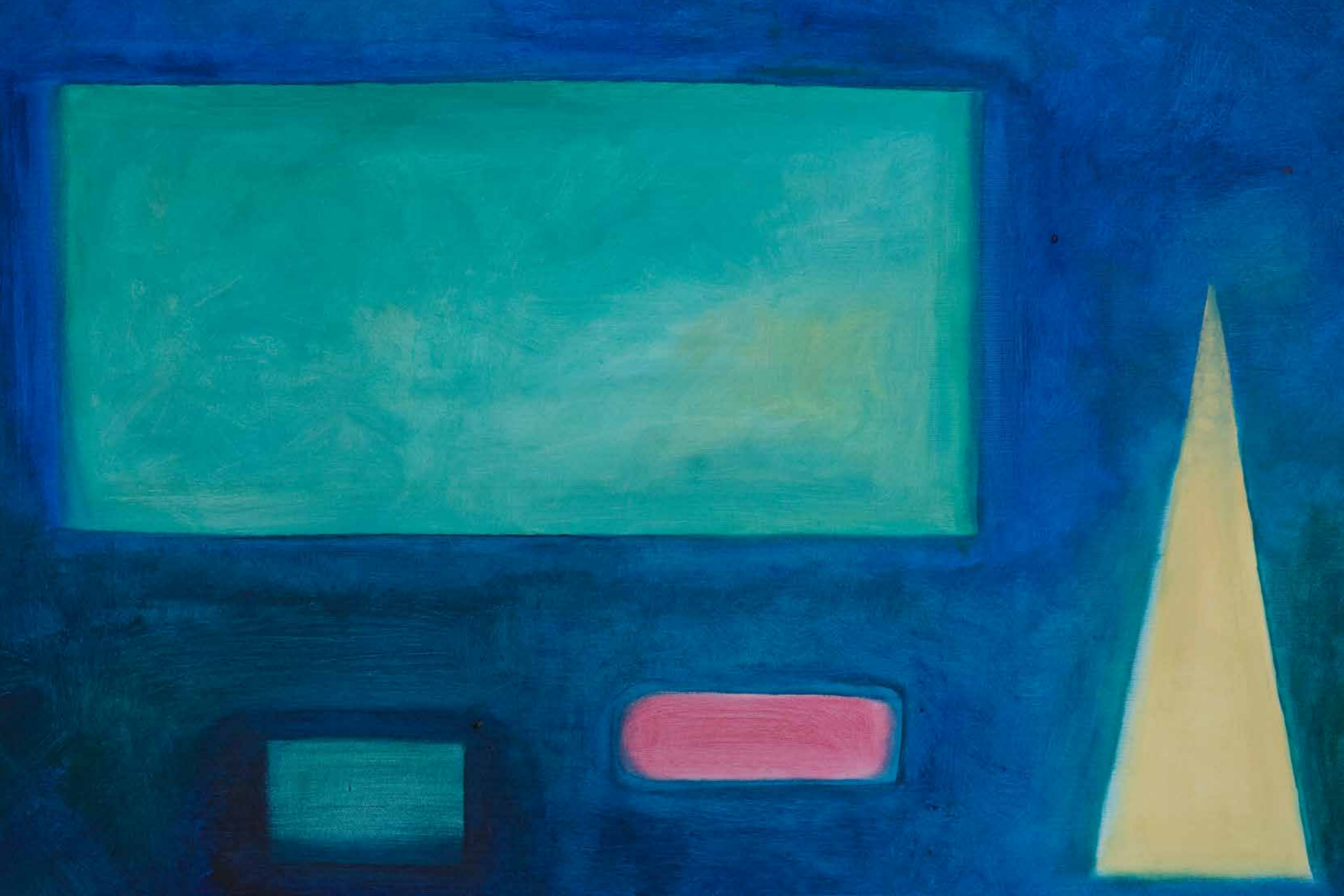

Milan Knižák, Kytice, 2011–2013, akryl a plast na plátně, 55 × 75 cm, dar autora

Všimli jste si, že některá příslovečná určení v češtině pomalu mizí ze živého jazyka do knížek, kde se usazují pod nostalgickým nánošem času? Případá mi, že jedno takové příslovečné určení, v tomto případě času, je „po dešti“. Jako bych cítil tu dětskou atmosféru svěžího vzduchu a pomalu se prodírajícího slunce zrcadleného v cákancích louží, jež zbyly po spršce, která dodala květům novou vláhu, omyla listoví a orosila trávník. Žádné velké přívalové deště, žádné slejváky, prostě deštík, jenž přišel, nestačil zhasnout slunce v duši a zase odplul a je po dešti. Nezdá se vám, že ono „po dešti“ nějak vymizelo nejen z našich myslí, ale i skutečně z klimatického repertoáru? Nyní jsou buď povodně a lijáky, nebo příšerná vedra, ale takové to útulné „po dešti“ jako by zmizelo. Píši to zde proto, poněvadž cítím, že podobný osud čeká příslovečné určení místa „za městem“. „Za městem“ je nálada, kterou ve mně vyvolává obraz Jitky Štenclové v pracovně ředitele, a to nikoli bez doteku se zasněnou geometrií Kamila Lhotáka, s odkazem k nefigurální „geometrické“ avantgardě 20. století a s náznakem radostného tajemství dětí hrajících si na palouku „za městem“. Není to ve městě, ale není to ani na venkově. Není to v přírodě, ale není to mimo ni. Všechno je na všechny strany na dosah malého světa. Velký svět je za obzorem.

Cyril Höschl, psychiatr

Miloš Šejn, Bílá skála, 1982, olej na plátně, 105 × 105 cm, zapůjčil Miloš Šejn

Miloš Šejn, Rokle, 1982, olej na plátně, 86 × 111 cm, zapůjčil Miloš Šejn

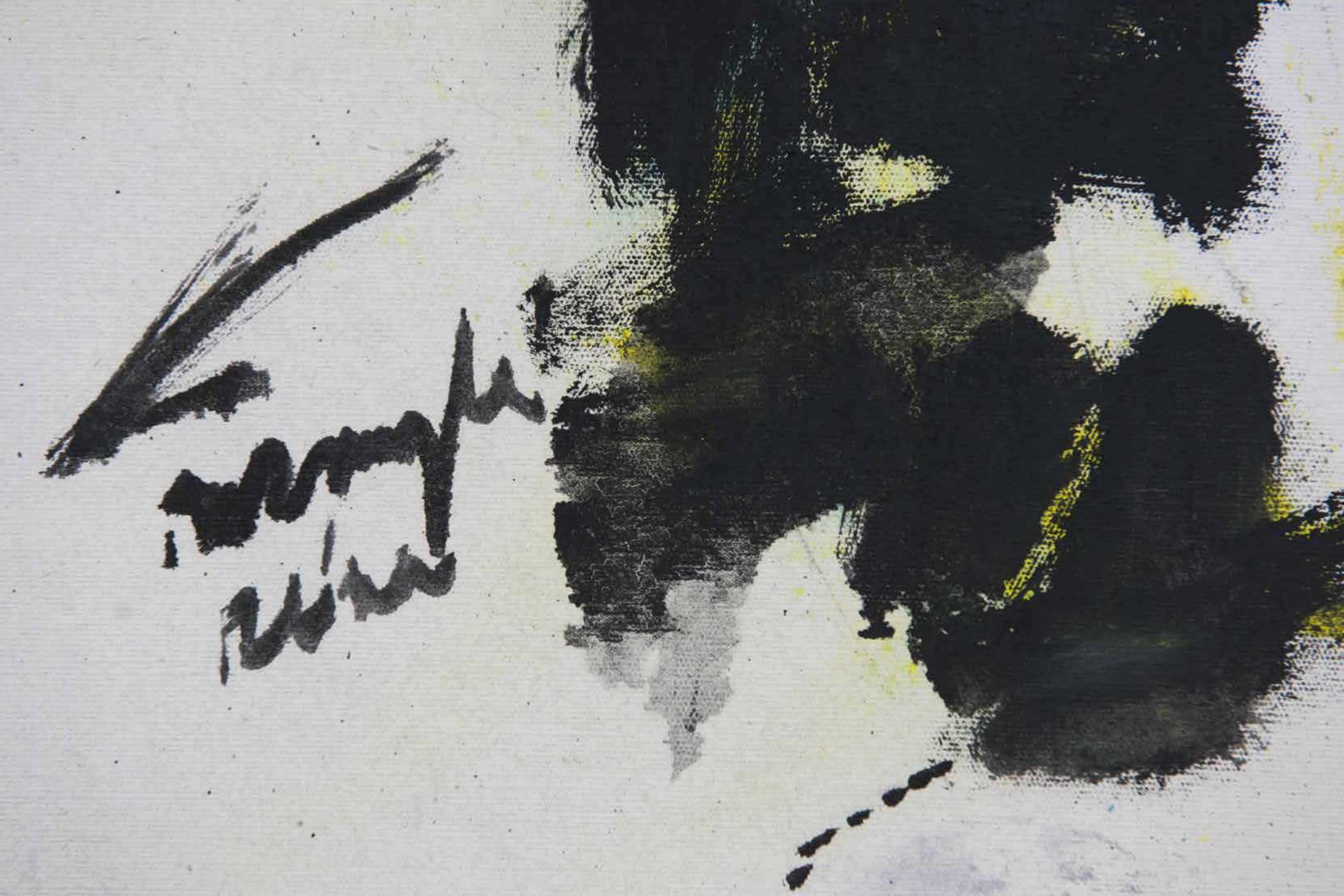
Miloš Šejn, Rokle, 1982, olej na plátně, 70 × 90 cm, zapůjčil Miloš Šejn

Miloš Šejn, Rokle, 1982, olej na plátně, 86 × 111 cm, zapůjčil Miloš Šejn

Miloš Šejn, Bílá skála, 1982, olej na plátně, 100 × 75 cm, zapůjčil Miloš Šejn

Miloš Šejn, Obraz z cyklu Agara, 2018, přírodní pigmenty na plátně, 153 × 153 cm, zapůjčil Miloš Šejn

Miloš Šejn, Obraz z cyklu Agara, 2018, přírodní pigmenty na plátně, 153 × 153 cm, zapůjčil Miloš Šejn

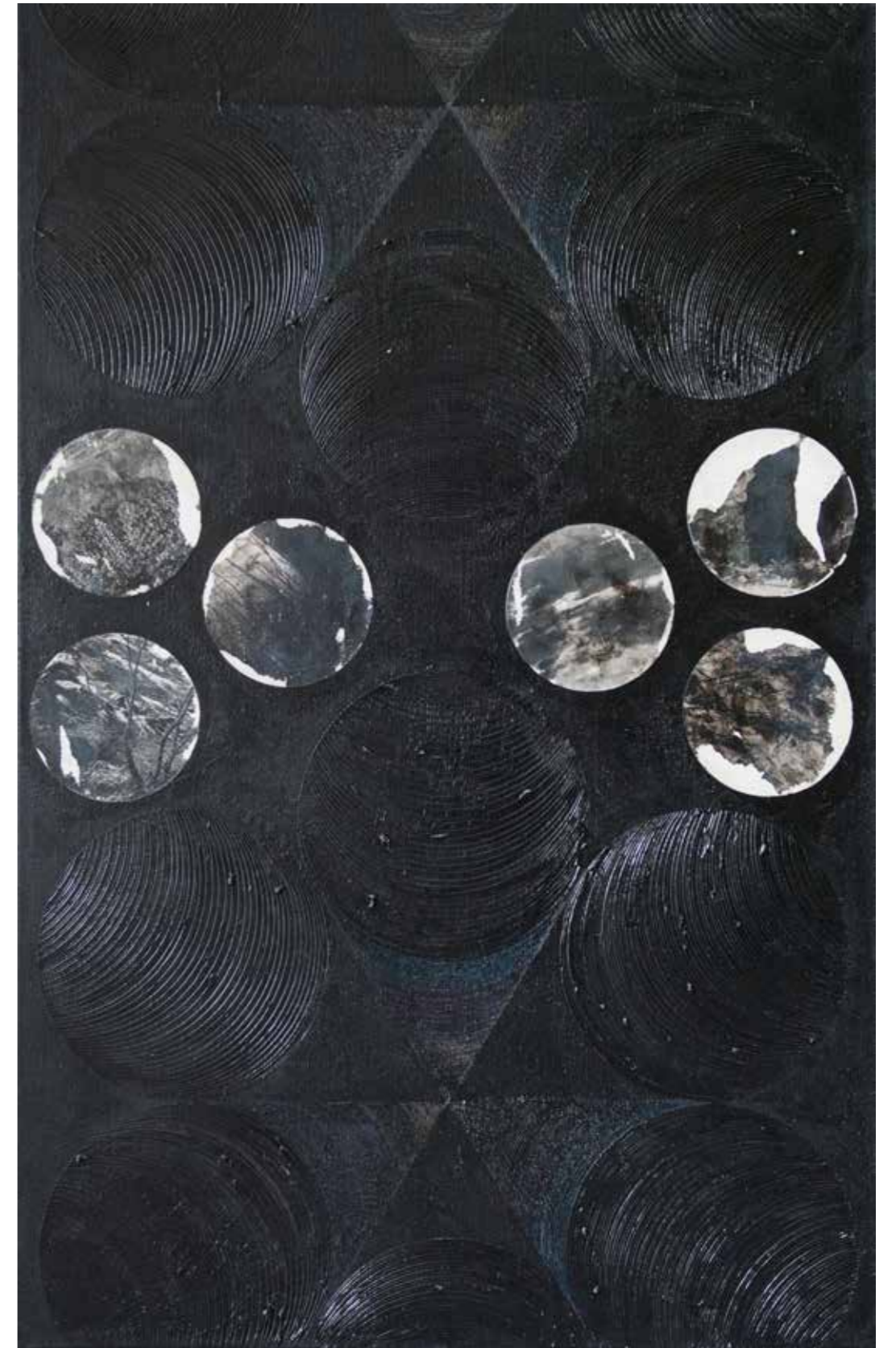

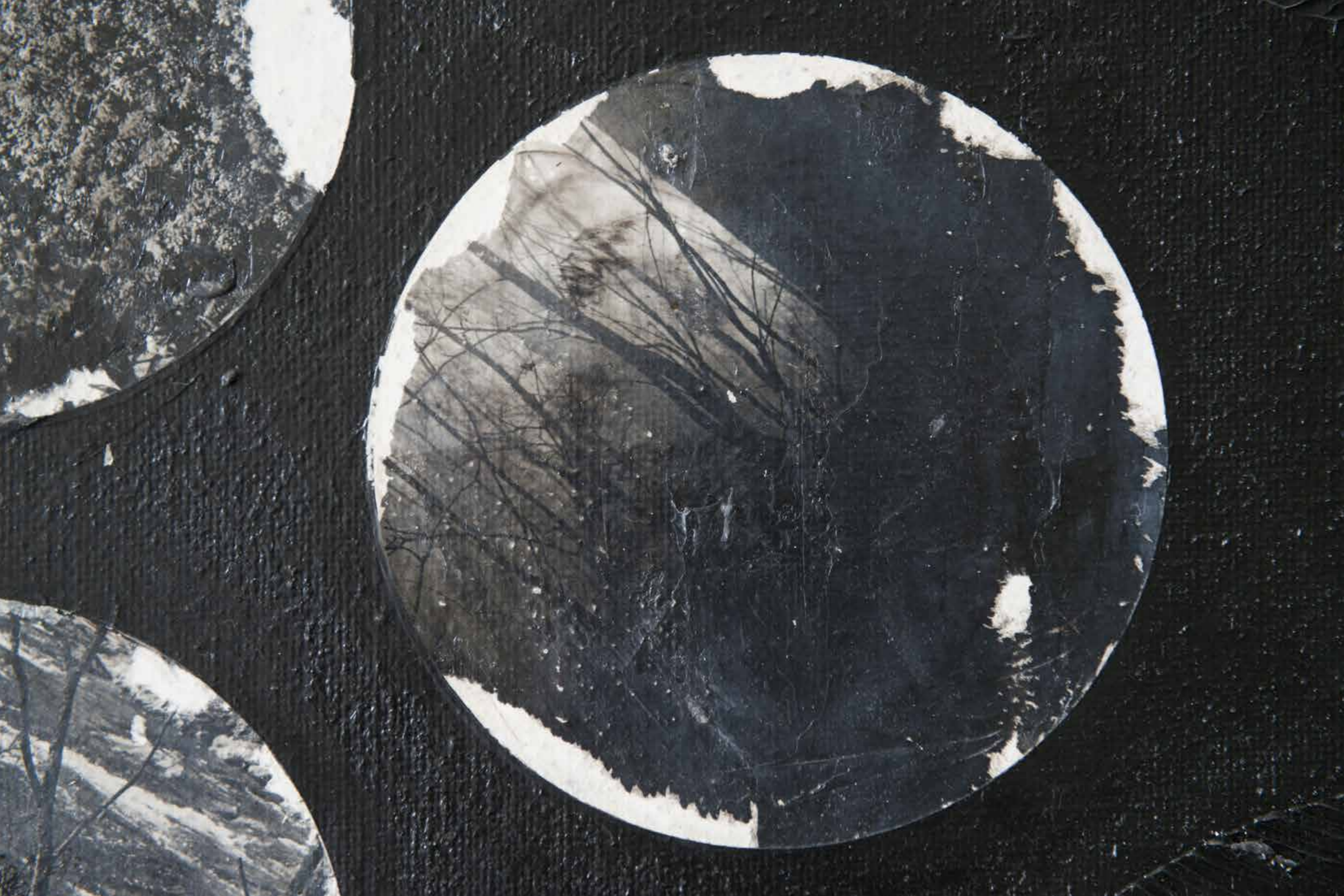

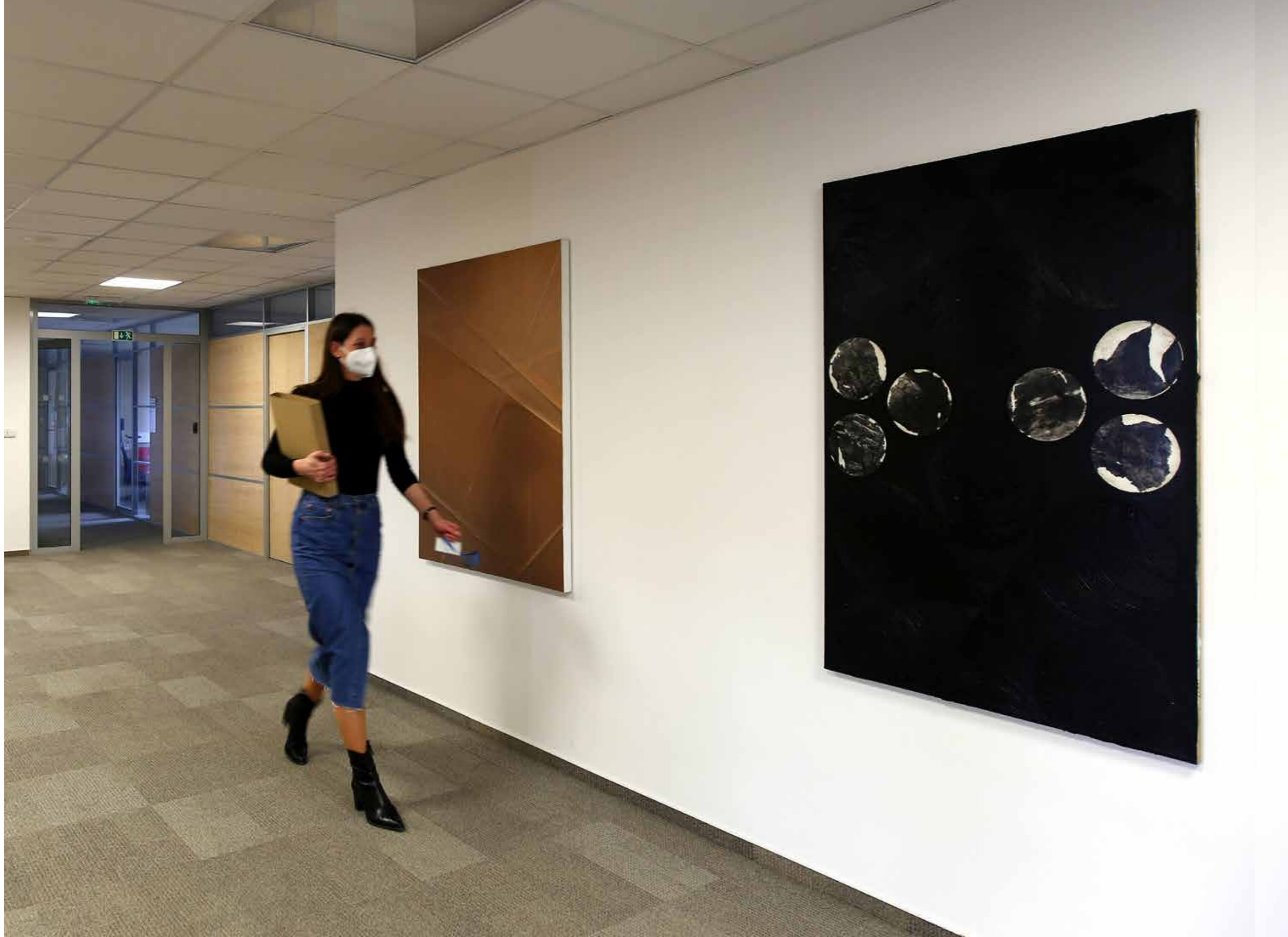

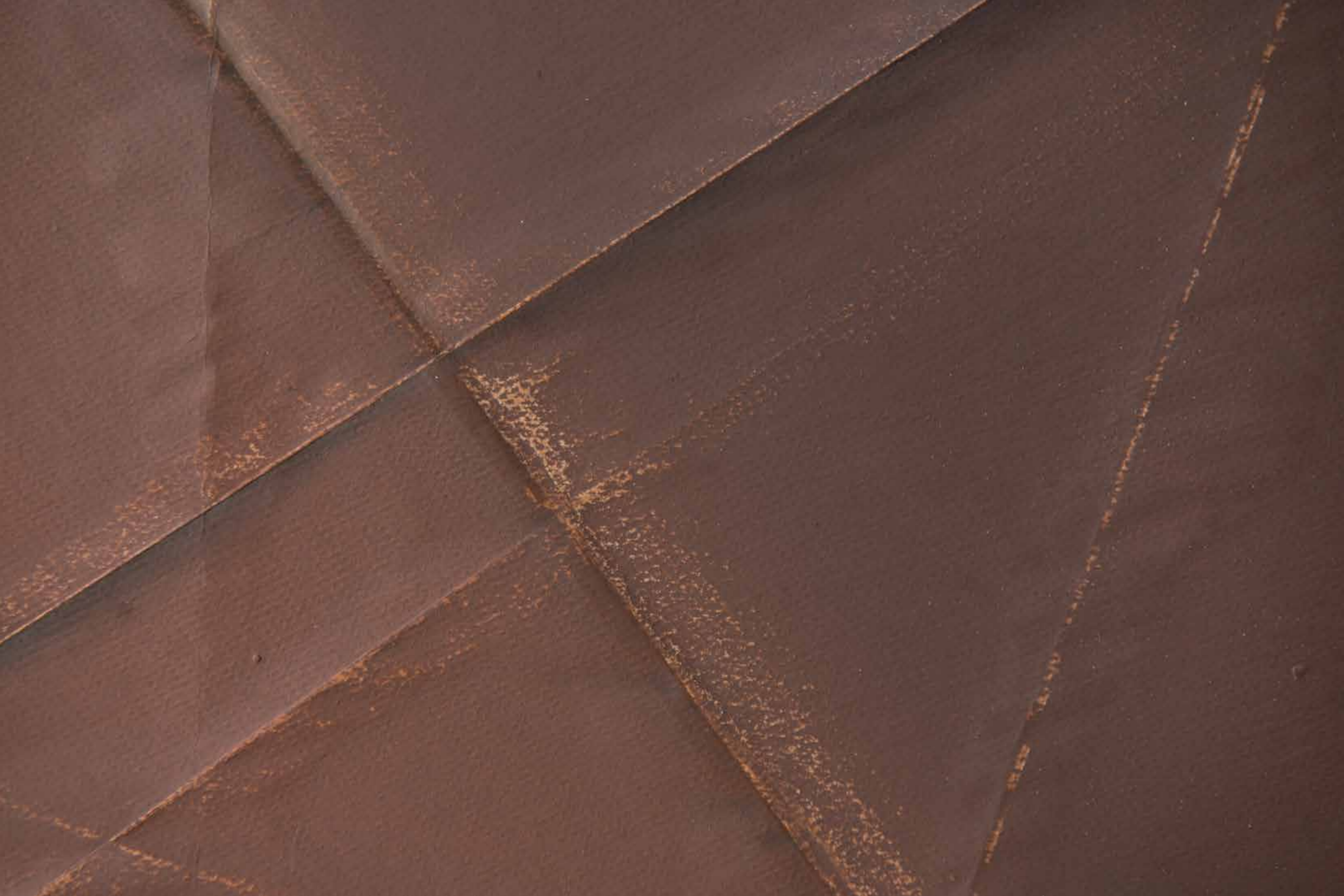

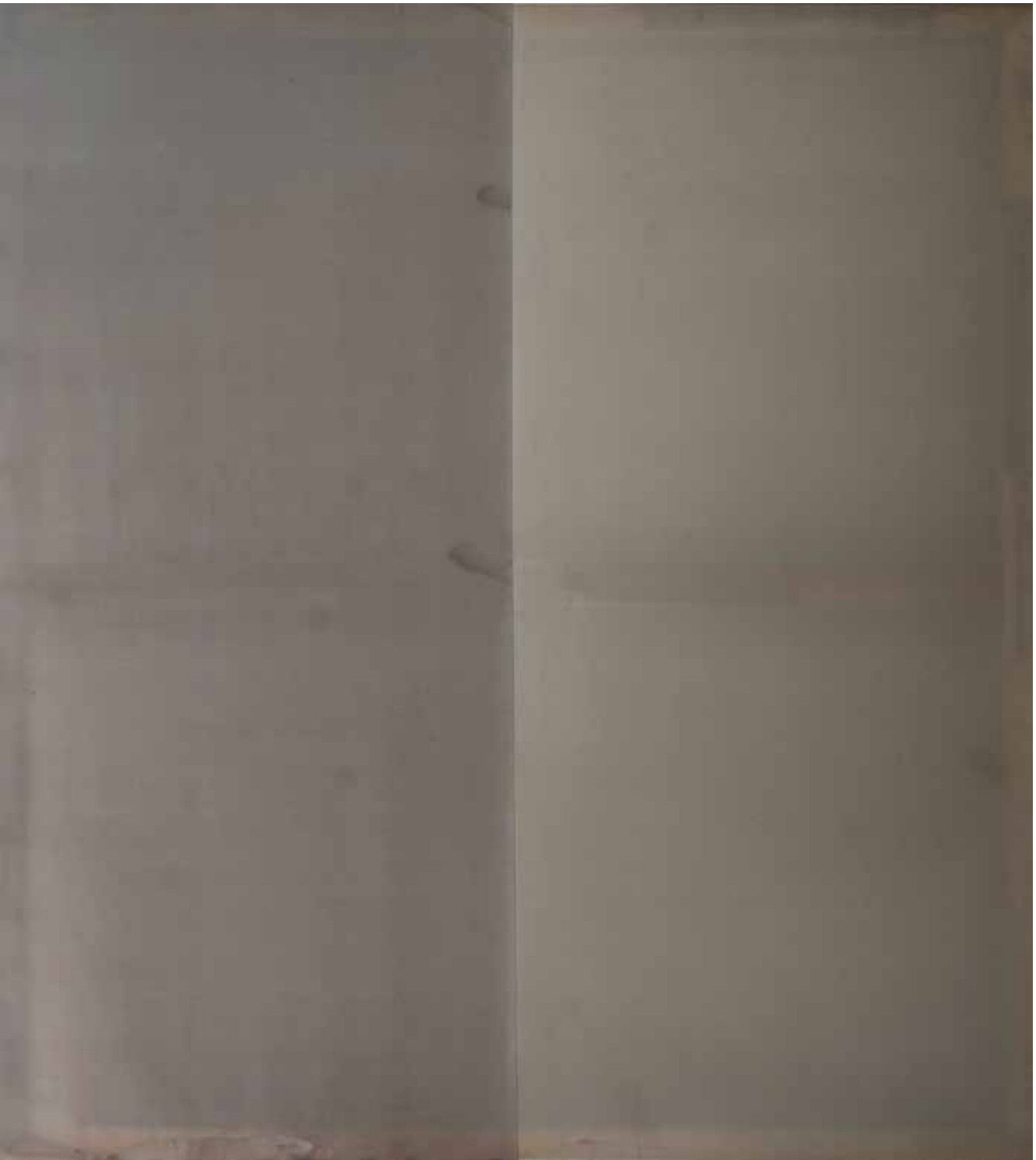

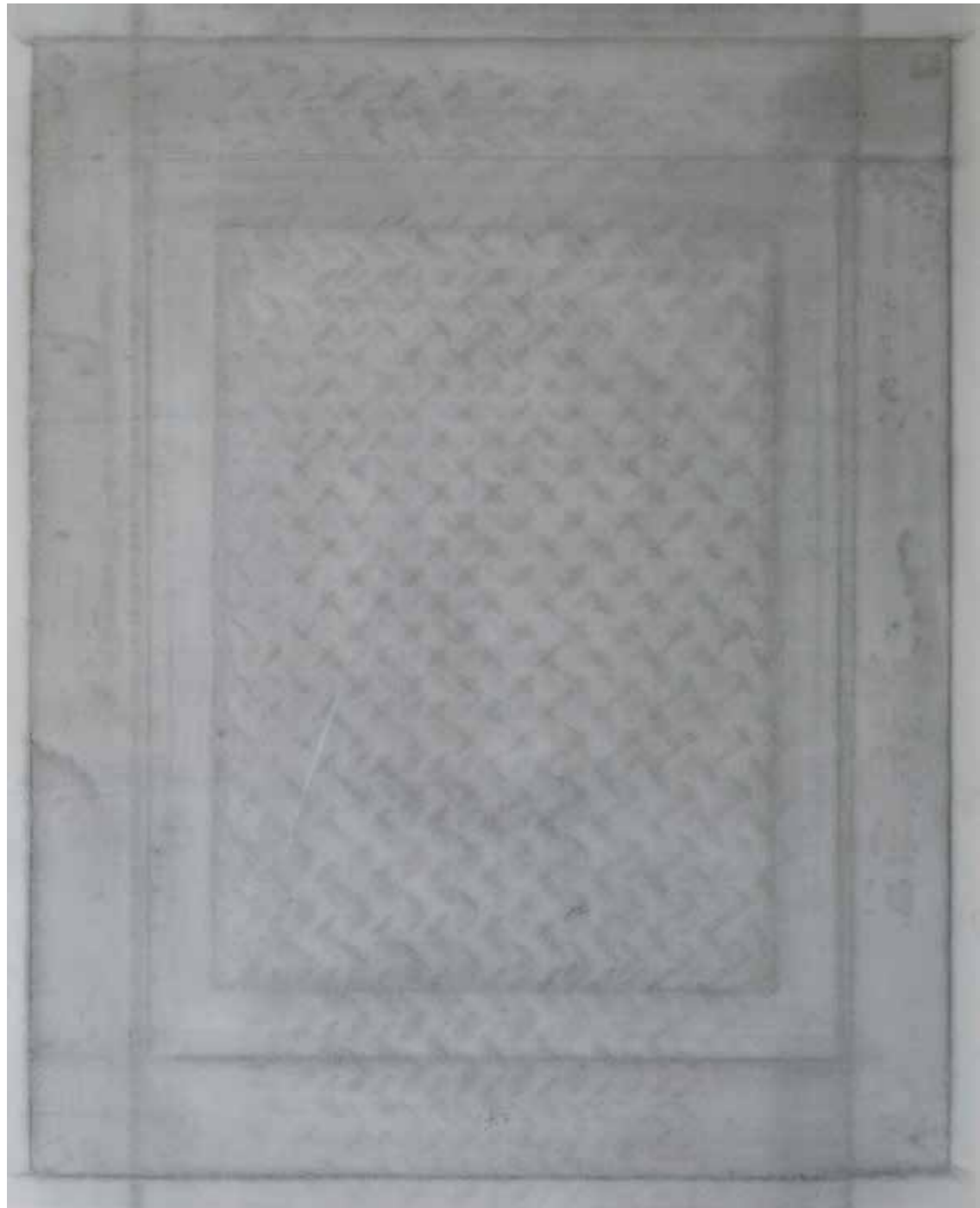
Monika Žáková, Papír 0034, 2016, olej na papíře na plátně, 135 × 100 cm, zapůjčila Drdova Gallery

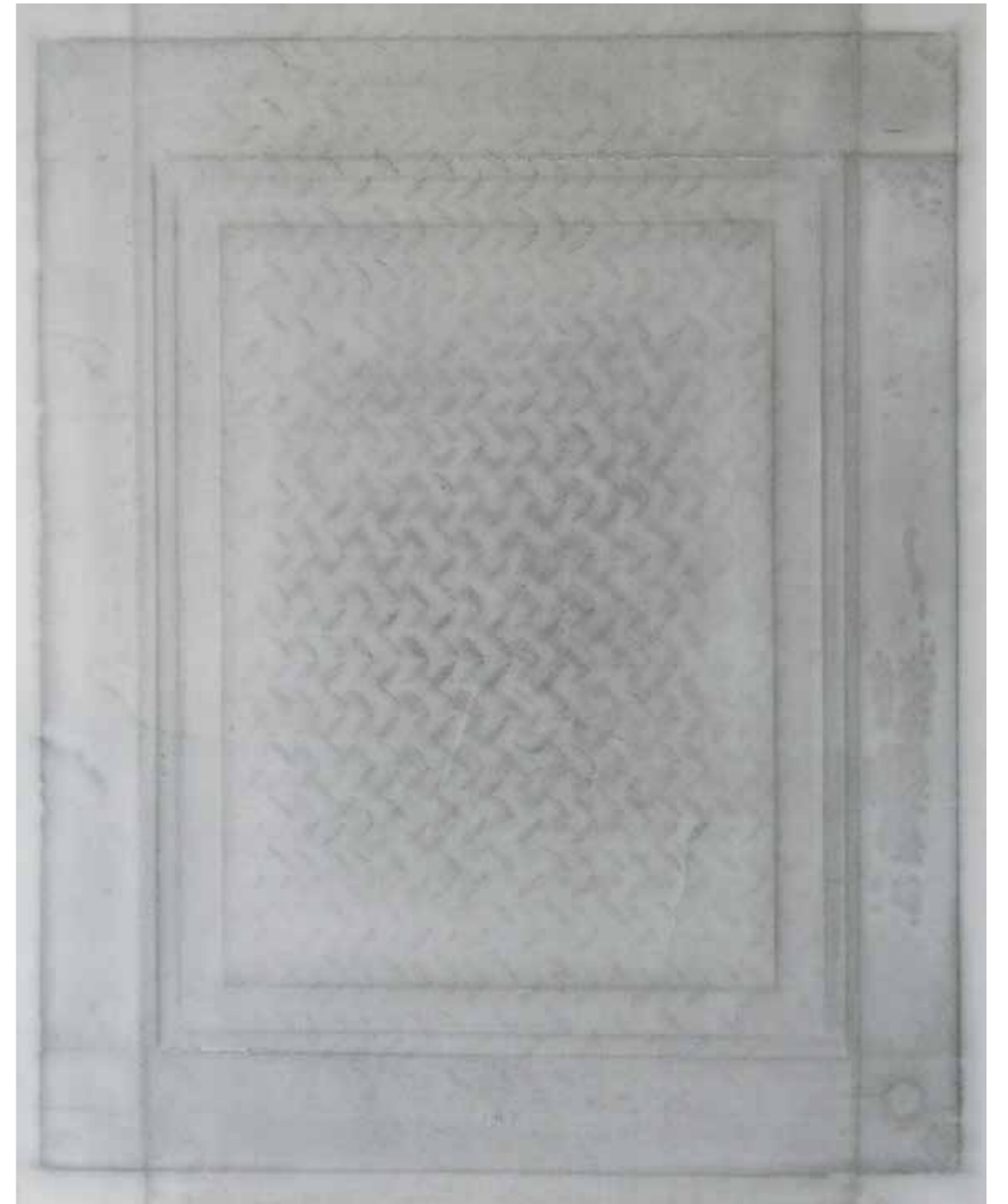
Monika Žáková, Papír 0460, 2016, olej na papíře na plátně, 50 × 40 cm, zapůjčila Drdova Gallery

Jiří Kačer, Bez názvu, 2017, frotáž na papíře, 100 × 70 cm, dar autora

Jiří Kačer, Bez názvu, 2017, frotáž na papíře, 100 × 70 cm, dar autora

Objekt Jiřího Kačera je masivní blok z černé žuly pokrytý rytými symboly. Je to mysteriózní artefakt, který ponechává prostor fantazii a různým interpretacím. Připomíná keltský obětní kámen nebo fragment Rosettské desky, Rosettské desky neurověda a psychiatrie. Černá zvlněná plocha jako by vybízela k popsání a je připravena vpít slova pomalu se přibližujících světů. Znaky na něm mohou být čímkoliv – poděkováním, účtem za tři bušly obilí, zaklínadlem, nebo jen změní čar. Je to kámen na křižovatce cest, zasvěcený bohyni Hekaté, trojcestí. Je to kámen na křižovatce, na které se setkáváme. Setkávají se zde naše světy a jazyky laboratorních metodik s jazyky psychiatrie a psychologie.

Člověk nemusí kámen zkoumat a vnímat jen zrakem, může se ho i dotýkat a tento dotyk při příchodu i odchodu z budovy se tak může stát pravidelným rituálem. Člověk se o něj může i opřít a z kamene se stává pevný řečnický pult. A fragment bezpečně vyvýšený na soklu se stává čímsi jako totemem pro nás, kteří ho každý den míváme a kteří se u něj zastavujeme.

Tereza Nekovářová, vědecká pracovnice
Karel Valeš, vědecký pracovník

Temné a fortelně působící, hrubé i jemné, jako tištěná slova na hrubý papírový podklad, zároveň s vůlí přetrvat věky.

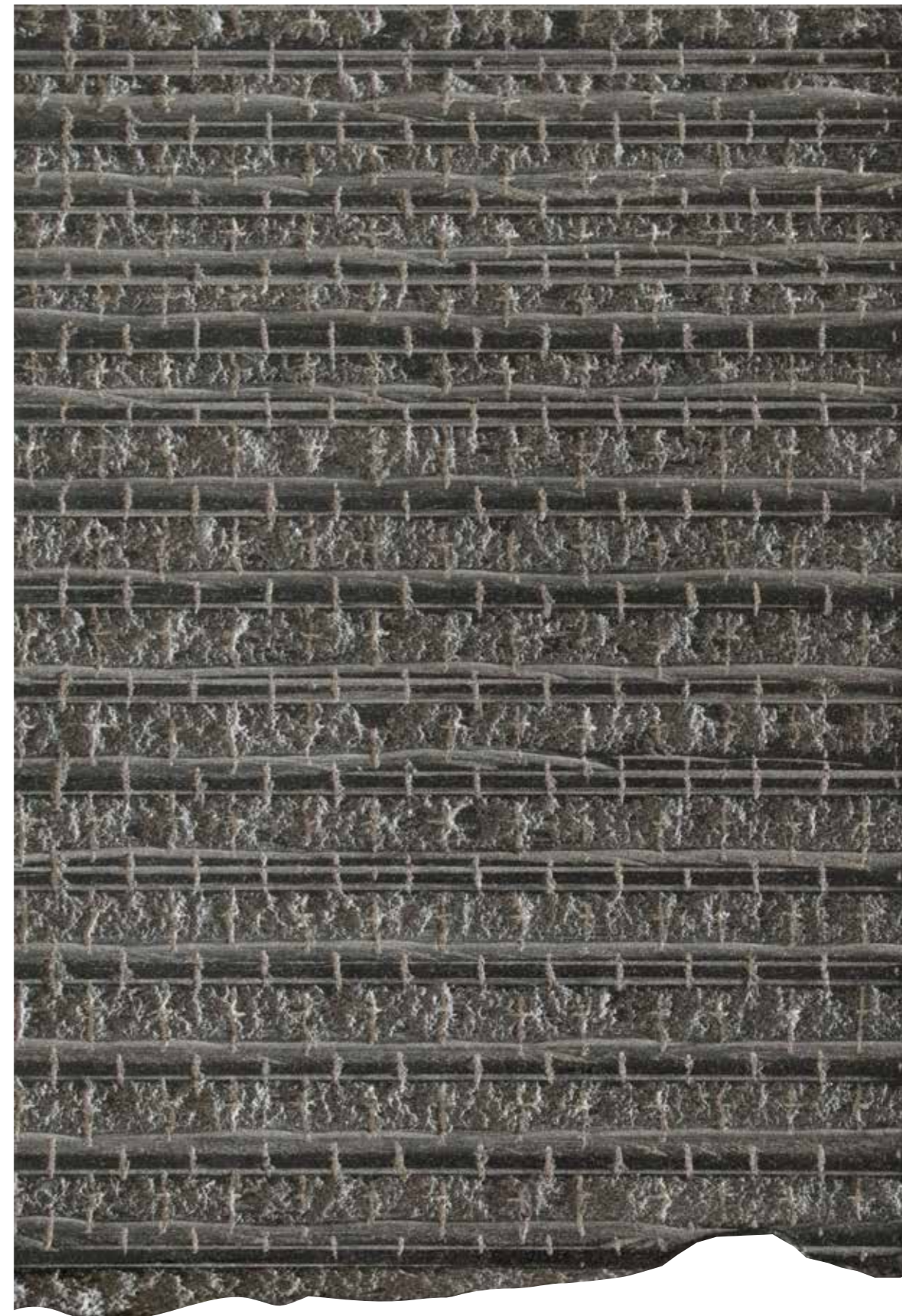
Marek Preiss, psycholog, vysokoškolský učitel

Některé sochy, kameny a útvary tesané Jiřím Kačerem na nás promlouvají z hlubin věků, tajemným jazykem, kterému nikdy neporozumíme, ale víme, že je trvalý jako slovo Boží. Jedním z takových artefaktů je „kámen“ ve 3. patře proti střednímu schodišti. Nelze kolem něj přejít, aniž by se ho člověk dotkl alespoň pohledem.

Cyril Höschl, psychiatr

V NUDZ pracuji od prosince 2017 a od počátku upoutává moji pozornost kamenná deska ve 3. patře mezi zasedací místností ředitele a primáře. Deska působí, jako by do moderní budovy NUDZ ani nepatřila, protože vypadá, jako by se jednalo o archeologickou vykopávku z doby řecké nebo římské. Přestože jde o nové umělecké dílo, které je umístěno uprostřed chodby. Název uměleckého díla jsem nikdy neznal, až později jsem se dozvěděl, že jde o dílo s názvem „Kámen“ od p. Jiřího Kačera. Pro někoho se může jednat o tmavou kamennou desku, která není ničím nápadná, ale toto dílo od prvopočátku přitahovalo moji pozornost svou neobvyklostí. Několikrát jsem hledal na desce vyrytá písmena, a to opakovaně, i když tam ve skutečnosti žádná nejsou. Celkově na mě „Kámen“ působí uklidňujícím dojmem, i když je stále trochu tajemný a není možné kolem něho projít bez toho, abych se na něj alespoň letmo nepodíval.

Michal Vrána, ekonomický náměstek ředitele

Hynek Alt & Aleksandra Vajd, Bez názvu (Iluze), ze série Dira v dlani, 2009, digital e-print, 60 × 80 cm, zapůjčila Drdova Gallery / Simply Bold, s.r.o.

Hynek Alt (1976) & **Aleksandra Vajd** (1971)

Konceptuální fotografové, dříve pracovali jako autorská dvojice.

www.drdivogallery.com/cs/2019/03/07/hynek-alt

www.drdivogallery.com/cs/2019/03/10/aleksandra-vajd

Tomáš Císařovský (1962)

Absolvoval AVU v Praze (1988). Věnuje se především figurální malbě.

www.cisarovsky.cz

Jiří Kačer (1952)

Absolvoval AVU v Praze (1981). Sochař a restaurátor.

www.jirikacer.cz

Milan Knížák (1940)

Multimediální umělec, hudebník a performer.

www.milanknizak.com

Vratislav Kraus / David Kolář

V. K. (1968). Lékař-anesteziolog a sochař.

Jaromír Novotný (1974)

Absolvoval AVU v Praze (1999). Věnuje se abstraktní malbě.

www.jaromirnovotny.com

Daniel Pešta (1959)

Vystudoval Výtvarnou školu Václava Hollara. Zabývá se především malbou a tvorbou multimediálních konceptuálních objektů a instalací.

danielpesta.com

Iveta Pilařová (1975)

Absolventka VŠUP (2002). Multimediální umělkyně a sochařka.

Michael Rittstein (1949)

Absolvoval AVU v Praze (1974). Věnuje se figurální malbě.

Jaroslav Róna (1957)

Absolvoval VŠUP (1984). Zabývá se figurální malbou a sozpturou.

jaroslav-rona.cz

Vladimír Suchánek (1933–2021)

Absolvoval AVU (1960). Zabýval se malbou a graikou, především barevnou litografií.

Miloš Šejn (1947)

Absolvoval FF UK (1975). Od 1991 profesorem na AVU v Praze. Věnuje se malbě a kresbě, multimediální tvorbě, tělovému umění a performanci.

www.sejn.cz

Ivana Štenclová (1980)

Absolvovala AVU v Praze (2005). Zabývá se především figurální malbou a tvorbou laserem vyřezávaných reliéfních objektů

www.stenclova.cz

Jitka Štenclová (1952)

Absolventka VŠUP (1977). Věnovala se tvorbě textilních objektů, v současné době především abstraktní malbě.

www.jitkastenclova.com

Daniel Vlček (1978)

Absolvoval AVU v Praze (2004). Malíř a hudebník, zabývá se především abstraktní malbou.

www.danvlcek.com

Monika Žáková (1987)

Absolvovala AVU v Praze (2012). Věnuje se tvorbě abstraktních obrazů, reliéfů a objektů.

www.monikazakova.cz

Vydal: Spolek NUDZ, Klecany 2021
Grafické řešení: Petr Hruža
Fotografie: Tereza Křenová, Michal Vojtek
Úvodní texty: Cyril Höschl, Ladislav Kesner
Redakce: Hana Jarošová, Kateřina Mravčíková

Obálka: Daniel Pešta, Genetický kód 3,
Čas nevinnosti, 2008–2009 (detail)